(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[१९९६] २ एस. सी. आर. ७२७

युनियन ऑफ इंडिया आणि आणखी एक

- विरुद्ध -

मोती लाल आणि अन्य

१५ फेब्रुवारी, १९९६

[के. रामास्वामी आणि जी. बी. पटनायक, न्यायमूर्ती]

सेवा कायदाः

रेल्वे - वर्ग III पद - नैमित्तिक मुकादम ची नियुक्ती - नियमित करणे - केंद्रीय प्रशासकीय न्यायाधिकरणाचे आदेश - अपीलवर, असा निर्णय देण्यात आला की: एखाद्या व्यक्तीला थेट मुकादम म्हणून नियुक्त करण्यास परवानगी नाही आणि हे केवळ पट्रीपला व चावीवालाच्या चौथ्या वर्गातील पदोन्नतीचे पद आहे - उत्तरवादींनी केवळ बराच काळ नैमित्तिक मुकादम म्हणून काम चालू ठेवल्याने मुकादम म्हणून नियमीत करण्याचा अधिकार मिळाला नाही - मुकादम म्हणून तात्पुरता दर्जा मिळणे वास्तविकपणे संबंधित व्यक्तीला मुकादम म्हणून नियमित समावेशनानाचा अधिकार देत नाही - २२ ते २५ वर्षांच्या सेवेनंतर उत्तरवादींना वर्ग IV मधील पदांविरुद्ध नियमीत करणे किती विषमन्यायि ठरेल - त्यामुळे समन्यायी कारणास्तव न्यायाधिकरणाच्या अंतिम निष्कर्षांमध्ये हस्तक्षेप केला गेला नाही.

दिवाणी अपील अधिकारिता : दिवाणी अपील क्र. ३६१९-२४/१९९६.

ओ. ए. क्र. ८७४, १६०६, १७८८/९२, १०२९, १०३०-३१ / १९९६ मधील केंद्रीय प्रशासकीय न्यायाधिकरण, अल्लाहबाद चे दि. २९/०१/१९९४ रोजीच्या न्यायनिर्णय आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यांसाठी एन. एन. गोस्वामी, ए. के. श्रीवास्तव, अरविंद कुमार शर्मा .

उत्तरवादींसाठी एस. के. धांव, श्याम सुंदर शर्मा, अनीस सुहरावर्दी, श्रीमती शामामा अनीस आणि झल्ली अहमद खान.

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय पुढीलप्रमाणे देण्यात आला :

विलंब क्षमापित केला.

अनुज्ञा मंजूर झाली.

केंद्रीय प्रशासकीय न्यायाधिकरण, अलाहाबाद द्वारे रेल्वे अधिकाऱ्यांना उतारवादींना नियमितपणे मुकादम म्हणून समावेशन करण्याचे निर्देश देताना पारित करण्यात आलेल्या आदेशांविरुद्ध भारत सरकारने हे अपील केले आहेत.उत्तरवादींनी केंद्रीय प्रशासकीय न्यायाधिकरण, अलाहाबादकडे धाव घेत उप मुख्य अभियंता (बांधकाम), उत्तर रेल्वे यांनी पात्रीवाल्याच्या पदावरील उत्तरवादींना रु. ७७५ ते १०२५ या श्रेणीत, चौथ्या वर्गात नियमित करणाऱ्या दि. १८/०२/१९९३ व दि. ११/०६/१९९३ रोजीच्या आदेशांना आव्हान दिले. उत्तरवादींनी असे अभिकथन केले की, त्यांची थेट नियुक्ती नैमित्तिक मुकादम, वर्ग III, या पदावर उत्तर रेल्वे मध्ये झाली होती आणि १२० दिवसांपेक्षा अधिक कालावधी करीता सतत काम केल्यानंतर त्यांना मुकादम म्हणून तात्पुरता दर्जा मिळाला होता. त्यांना तात्पुरता दर्जा देण्यापूर्वी त्यांनी व्यापार चाचणी उत्तीर्ण होणे आवश्यक होते आणि रामकुमारच्या प्रकरणात (रिट याचिका क्र. १५८६३-१५९०६ / १९८४, दि. २ डिसेंबर १९८७ रोजी निकाली काढलेले)सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेले निर्देशांचे अनुसार त्यांना मुकादम म्हणून तात्पुरता दर्जा देण्यात आला आणि ज्येष्ठतेची यादी तयार करण्यात आली होती. ते असे करत असताना, दोन्ही आक्षेपित आदेशांनी त्यांना वर्ग IV मधील पटरीवाला च्या पदानुसार नियमित केले. त्यानुसार त्यांनी न्यायाधिकरणासमोर विनंती केली की रेल्वे अधिकाऱ्यांना त्यांना सहकाऱ्यांच्या पदानुसार नियमित करण्याचे निर्देश द्यावेत. अपीलकर्ते-रेल्वे अधिकाऱ्यांनी न्यायाधिकरणासमोर भूमिका घेतली की मुकादम हे पदोन्नतीचे पद आहे आणि केवळ निम्न श्रेणीतील पटरीवाला / चावीवाला /वरिष्ठ चावीवाला चा विचार करून नियमितपणे भरले जाऊ शकते. त्यांनी उत्तरवादींना मुकादमाच्या पदाविरूद्ध तात्पुरता दर्जा देण्यात आला या वस्तुस्थितीवर आक्षेप घेतला नाही, परंतु असा युक्तिवाद केला की पटरीवाला केवळ त्याच्या तंदुरुस्ती आणि पात्रतेच्या अधीन राहून नियमितपणे मेट पदावर पदोन्नती दिली जाऊ शकते, त्यामुळे अधिकाऱ्यांनी उत्तरवादींना नियमित केले आहे. पक्षांच्या संबंधित भूमिकेचा विचार करून न्यायाधिकरणाने असा निष्कर्ष काढला की उत्तरवादींनी सुरुवातीपासूनच मुकादम म्हणून वर्षभर काम केले असल्याने त्यांना पटरीवाला म्हणून खालच्या पदासाठी नियमित करणे योग्य ठरणार नाही आणि त्यानुसार त्यांना निर्देश दिले

गेले की त्यांना मुकादमच्या पदाविरुद्ध नियमित केले जावे. न्यायाधिकरणाच्या या आदेशावर या अपिलांमध्ये आक्षेप घेतला जात आहे.

युनियन ऑफ इंडिया आणि इतर रेल्वे प्राधिकरणांची बाजू मांडणारे विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री. गोस्वामी यांनी असा युक्तिवाद केला की, तात्पुरत्या कर्मचाऱ्याला तात्पुरता दर्जा दिल्यामुळे त्याला या पदावर नियमित होण्याचा वास्तविक हक्कदार बनत नाही आणि म्हणूनच, न्यायाधिकरणाने उत्तरवादींना केवळ तात्पुरता दर्जा देण्यात आला होता या कारणांवरून त्यांचे मुकादम म्हणून नियमीत करण्याचे निर्देश देताना विधिविषयक चूक केली आहे. ते पुढे म्हणाले की, रेल्वेच्या नियमांनुसार एखाद्या व्यक्तीची नियुक्ती निमन्तम पटरीवाला म्हणून करावी लागते आणि त्या पदावरून पुढील पदोन्नती पद चावीवाला आणि नंतर वरिष्ठ चावीवाला असते जे वर्ग IV मधील पदे आहेत आणि त्यानंतर वरिष्ठ चावीवाला पैकी जे व्यापार चाचणी घेतल्यानंतर मुकदम पदावर पदोन्नतीसाठी योग्य असल्याचे आढळून येते, त्यांना वर्ग III मधील 'मुकादम' या पदावर पदोन्नती दिली जाते. पदोन्नतीची ही सामान्य प्रक्रिया असल्याने उत्तरवादींना मुकादम म्हणून नियमित करणे हे पूर्णपणे विषमन्यायी आणि नियमांच्या विरोधात असेल. त्यावर वाद झाला नाही. तथापि, यात आक्षेप नव्हता की, लोकांच्या कमतरतेमुळे उत्तरवादींची मुकादम म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती आणि ते अनेक वर्ष तसेच काम करीत राहिले होते आणि त्यांना मुकादम या पदानुसार तात्पुरता दर्जा देण्यात आला होता आणि ज्येष्ठतेची यादीही तयार करण्यात आली होती. परंतु त्यांच्या मते, उत्तरवादींची मुकादम म्हणून अशी नियुक्ती करणे हे नियमांच्या विरुद्ध आहे आणि म्हणूनच, अशा प्रकारे कायम राहणे हे उक्त पदानुसार नियमीत करण्याचे अधिकार प्रदान करत नाही.

श्री. गोस्वामी यांनी पुढे असा युक्तिवाद केला की उत्तरवादींचे वेतन, जे ते मुकादम म्हणून घेत होते ते पूर्णपणे संरक्षित केले गेले आहे आणि रेल्वे अधिकाऱ्यांनी उत्तरवादींना पटरीवाला म्हणून नियमित करण्याच्या आदेशात कोणतीही बेकायदेशीरता नाही.

दुसरीकडे उत्तरवादींच्या वतीने हजर असलेल्या विद्वान अधिवक्ताने असा युक्तिवाद केला की मुकादम म्हणून थेट नियुक्तीसाठी कोणतीही बंदी नाही आणि खरे

तर उत्तरवादींची मुकादम म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे आणि त्यांच्या सेवेचा वापर रेल्वे अधिकाऱ्यांनी २० वर्षांहून अधिक काळ केला आहे आणि त्यांना तात्पुरता दर्जा देण्यात आला आहे, त्यामुळे रेल्वे अधिकाऱ्यांना त्यांना पटरीवाला म्हणून नियमित करण्याची परवानगी नाही. परिणामी, न्यायाधिकरणाने आक्षेपित निर्देश जारी करणे न्याय्य ठरले.

प्रतिस्पर्धी भूमिका आणि पक्षांच्या दृष्टिकोनातून दोन प्रश्न खरोखरच आपल्या विचारार्थ उपस्थित होतात;

१. एखाद्या व्यक्तीला थेट वर्ग III मधील मुकादम म्हणून नियुक्त करणे नियमांनुसार अनुज्ञेय आहे का आणि नसल्यास, त्या व्यक्तीचे मुकादम म्हणून बरेच काळ वास्तवात राहिल्याने त्याला मुकादम म्हणून नियमित होण्याचा तो हक्कदार आहे का?

२. मुकादम म्हणून तात्पुरता दर्जा प्रदान करणे म्हणजे एखाद्या व्यक्तीला पटरीवाला म्हणून नव्हे तर मुकादम म्हणून नियमित होण्याचा वास्तविक हक्कदार आहे का?

जोपर्यंत पहिल्या प्रश्नाचा संबंध आहे, नियमांच्या संबंधित तरतुदींचे तसेच रेल्वे अधिकाऱ्यांनी जारी केलेल्या प्रशासकीय सूचनांचे निरीक्षण केल्यावर आम्हाला असे वाटते की एखाद्या व्यक्तीला थेट मुकादम म्हणून नियुक्त करण्यास परवानगी नाही आणि हे केवळ पटरीवाला आणि चावीवाला या वर्ग IV मधील पदोन्नती पद आहे. हे पटरीवाला आणि चावीवाला व्यापार चाचणीद्वारे त्यांची योग्यता आणि कार्यक्षमतेची चाचणी घेण्याच्या अधीन राहून वर्ग III मधील मुकादम या पदावर पदोन्नती दिली जाऊ शकते. काही विशिष्ट परिस्थितींमध्ये या उत्तरवादींची थेट नैमित्तिक मुकादम म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती आणि ते तसेच काम करीत राहिले आणि पुढे त्यांच्या सातत्यामुळे त्यांना तात्पुरता दर्जा मिळाला, परंतु त्यामुळे त्यांना मुकदम म्हणून नियमित होण्याचे हक्कदार नाहीत, कारण ते अंमलात असलेला असलेल्या नियमांच्या विरुद्ध असेल.

जोपर्यंत दुसऱ्या प्रश्नाचा संबंध आहे, तोपर्यंत आमचे असेही मत आहे की मुकादम म्हणून तात्पुरता दर्जा प्रदान करणे संबंधित व्यक्तीला मुकादम म्हणून नियमित समावेशनासाठी हक्कदार बनवीत नाही. रामकुमार - विरुद्ध - युनियन ऑफ इंडिया

(रिट याचिका क्र. १५८६३-१५९०६ / १९८४, दि. २ डिसेंबर १९८७ रोजी निकाली काढलेले) या प्रकरणात, या न्यायालयाने असा निर्णय दिला आहे की रेल्वेच्या अखत्यारीत दैनंदिन वेतनाच्या आधारावर एखादा कर्मचारी सेवेत दिवसांची संख्या मिळवतो आणि उक्त दर्जा मिळवल्यानंतर असे कर्मचारी खालील गोष्टींचे हक्कदार बनतात :

(१) सेवेची समाप्ती आणि नोटीसचा कालावधी (औद्योगिक विवाद अधिनियम, १९४७ च्या तरतुदींच्या अधीन).

(२) वेतनमान.

(३) स्थानिक पूरक भत्ता.

(४) वैद्यकीय मदत.

(५) रजेचे नियम.

(६) भविष्य निर्वाह निधी आणि अंतिम उपदान.

(७) रेल्वे निवासाचे वाटप आणि भाडे वसुली.

(८) रेल्वे पास.

(९) अग्रीम.

(१०) रेल्वे मंत्रालयाने विशेषतः अधिकृत केलेला इतर कोणताही लाभ.

अशा प्रकारे हे स्पष्ट आहे की एखाद्या विशिष्ट पदानुसार काम करणारा दैनंदिन वेतन किंवा तात्पुरता कर्मचारी जेव्हा तात्पुरता दर्जा प्राप्त करतो, जेव्हा त्याने निर्दिष्ट दिवसांसाठी त्या पदानुसार काम केले असते, तेव्हा त्याला त्या पदानुसार नियमित होण्याचा अधिकार प्राप्त होत नाही. त्यास नियमांनुसार नियमित करण्याचा विचार केला जाऊ शकतो आणि म्हणूनच, रेल्वेच्या अंतर्गत मुकादम पदाचा विचार केला तर, वर्ग IV मधील पटरीवाला आणि चावीवाला पदावरून पदोन्नतीद्वारे ते भरावे लागेल, जे कर्मचारी व्यापार चाचणी उत्तीर्ण करतील.

प्रस्तुत प्रकरणाती बाबी लक्षात घेता, न्यायाधिकरणाने उत्तरवादींना मुकादम म्हणून नियमित करन्याचे निर्देश देणे योग्य नव्हते.

जरी तत्त्वतः आम्ही रेल्वे प्रशासनाची बाजू मांडणारे विद्वान ज्येष्ठ अधिवक्ता श्री. गोस्वामी यांच्या युक्तिवादाशी आम्ही सहमत असलो तरी उत्तरवादींची थेट मुकादम

म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती आणि २२ ते २५ वर्षांहून अधिक काळ असे मुकादम म्हणून कार्यरत राहिल्याने त्यांना वर्ग IV मधील पटरीवालाच्या पदासाठी नियमित करणे पूर्णपणे विषमन्यायि ठरेल. वर नमूद केल्याप्रमाणे, या आधारविधानामध्ये , प्रस्तुत प्रकरणाची तथ्ये आणि परिस्थिती समन्यायी आधारावर न्यायाधिकरणाच्या अंतिम निष्कर्षामध्ये हस्तक्षेप करण्यास आम्ही नकार देतो. हे निर्देश पूर्वदाखला म्हणून मानले जाणार नाहीत.

त्यानुसार अपील खारीज केल्या जातात. परंतु वादखर्चाबाबत कोणतेही आदेश दिले जाणार नाही.

जी. एन.

अपील खारीज करण्यात आली.

अस्वीकरण

"या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी वैध मानला जाईल."